

O'ZBEK TILI – MILAT G'URURI VA DAVLAT MUSTAQLIGINING TAYANCHI

Muallif: Qurbonova Zulfizar

Ilmiy rahbar: Qurbonova Gavxar

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'zbek tilining tarixdan to bugungi kungacha bo'lgan rivojlanish bosqichlari, 1989-yil 21-oktabrda "Davlat tili haqida"gi Qonunning qabul qilinishi va uning tarixiy ahamiyati har tomonlama tahlil qilingan. Shuningdek, Alisher Navoiy, Mahmud Koshg'ariy hamda Jadidchilik harakati vakillarining ona tilimiz sofligi va nufuzini oshirish yo'lidagi xizmatlari yoritilgan. Maqolada raqamli texnologiyalar asrida o me'yorlarini saqlash va davlat tilini xalqaro maydonga olib chiqish masalalari ilmiy va amaliy nuqtai nazardan asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: O'zbek tili, Davlat tili, 21-oktabr, Alisher Navoiy, Jadidlar, milliy o'zlik, terminologiya, raqamlashtirish, til siyosati.

KIRISH

Har bir xalqning milliy o'zligini, tarixiy xotirasini hamda ma'naviy dunyosini namoyon etuvchi eng muhim omil uning ona tilisidir. Til shunchaki muloqot vositasi emas, balki millatning ruhi, madaniyati hamda davlat mustaqilligining bosh timsolidir.

1989-yilning 21-oktabr sanasi O'zbekiston tarixida tub burilish yasagan voqea bo'ldi. Hali sovet tuzumi hukmron bo'lib turgan bir davrda, murakkab siyosiy va ijtimoiy sharoitlarda o'zbek tiliga Davlat tili maqomining berilishi milliy uyg'onish va mustaqillik sari qo'yilgan eng dadil qadam edi.

1. O'ZBEK TILINING TARIXIY ILDIZLARI VA TARAQQIYOT BOSQICHLARI

O'zbek tili boy va qadimiy tarixga ega bo'lib, turkiy tillar oilasining qarluq guruhiga mansub. Uning shakllanishi va rivojlanishi bir qancha tarixiy bosqichlarni qamrab oladi:

Qadimiy turkiy til bosqichi: Mahmud Koshg'ariyning "Devonu lug'atit-turk" asari orqali turkiy tillarning boy imkoniyatlari va grammatik tuzilishi jahonga namoyon etilgan.

Eski o'zbek adabiy tili (Chig'atoy tili): Hazrat Alisher Navoiy o'zining "Muhokamat ul-lug'atayn" asarida o'zbek tilining forsiy tildan qolishmasligini, boy so'z xazinasini va badiiy imkoniyatlariga ega ekanligini ilmiy jihatdan isbotlab berdi.

Jadidlar davri va til islohoti: XX asr boshlarida Mahmudxo'ja Behbudiy, Abdulla Avloniy, Abdurauf Fitrat va Elbek kabi ma'rifatparvarlar o'zbek adabiy tilini soddalashtirish, milliy matbuot va ta'lim tizimini yo'lga qo'yishda buyuk jasorat ko'rsatdilar.

2. 21-OKTABR: TARIXIY BUYUK QADAM VA HUKUQIY ASOSLAR

1989-yil 21-oktabrda "O'zbekiston Respublikasining Davlat tili haqida"gi Qonuni qabul qilindi. Ushbu hujjat o'zbek tiliga huquqiy va siyosiy jihatdan eng yuqori maqomni bergan ilk rasmiy manba bo'ldi.

Davlat tili haqidagi Qonun qabul qilindi

1989-yil 21-oktabr

O'zbekistonda davlat tiliga oid birinchi qonuniy hujjat qabul qilinib, o'zbek tiliga rasmiy maqom berildi.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi

1992-yil 8-dekabr

Konstitutsiyaning 4-moddasida O'zbekiston Respublikasining davlat tili o'zbek tili ekanligi mustahkamlab qo'yildi.

Qonunning yangi tahriri

1995-yil 21-dekabr

"Davlat tili haqida"gi Qonun takomillashtirildi va jamiyatning barcha sohalarida qo'llanish tartibi aniqlashtirildi.

O'zbek tili bayrami kuni belgilandi

2020-yil 10-aprel

Prezident Shavkat Mirziyoyev tomonidan 21-oktabr sanasi O'zbekiston Respublikasida "O'zbek tili bayrami kuni" deb e'lon qilindi.

3. ZAMONAVIY TIL SIYOSATI VA GLOBAL CHORLOVLAR

Bugungi kunda O'zbekistonda davlat tilini yanada rivojlantirish va uning nufuzini oshirishga davlat darajasida e'tibor qaratilmoqda. Davlat tili qoidalariga rioya etilishini ta'minlash, barcha sohalarda (ish yuritish, meditsina, huquq, IT) o'zbek tilidan to'liq va to'g'ri foydalanish asosiy vazifa qilib belgilangan.

Soha	Amalga oshirilayotgan islohotlar va natijalar
Raqamlashtirish (IT)	Axborot texnologiyalari, neyron tarmoqlar va sun'iy intellekt tizimlariga o'zbek tilini integratsiya qilish.
Ilm-fan va Ta'lim	Ilmiy terminologiyani standartlashtirish hamda sohaviy lug'atlarni nashr etish.
Xalqaro aloqalar	BMT va boshqa xalqaro minbarlarda o me'yorlariga rioya qilgan holda o'zbek tilida nutq so'zlash amaliyoti.
Matbuot va Reklama	Tashqi yozuvlar va reklamalarda davlat tili qoidalariga amal qilinishini nazorat qilish.

4. O'ZBEK TILINI RAQAMLI ASRDA RIVOJLANTIRISH MASALALARI

Zamonaviy davr o'zbek tili oldiga yangi talablarni qo'ymoqda. Bugungi kunda tilimizning yashovchanligini ta'minlash uchun quyidagi strategik yo'nalishlar muhim hisoblanadi:

1. **Kompyuter lingvistikasini rivojlantirish:** O'zbek tili korpusini yaratish, avtomatik tarjima dasturlari va nutqni aniqlash texnologiyalarini takomillashtirish.

2. **Atamashunoslik (Terminologiya) masalalari:** Chet tillardan kirib kelayotgan texnik va ilmiy iboralarning o'zbekcha muqobilini o'z vaqtida va aniq shakllantirish.

3. **Savodxonlik va til madaniyati:** Ijtimoiy tarmoqlar va matbuotda adabiy dil qoidalariga rioya etilishini rag'batlantirish, orfografik buzilishlarning oldini olish.

XULOSA

O'zbek tili – millatimizning bebaho boyligi, o'tmishimiz va kelajagimiz o'rtasidagi mustahkam ko'prikdir. 21-oktabr Davlat tili bayrami kuni shunchaki rasmiy sana emas, balki har bir yurtdoshimiz uchun o'z milliy o'zligi va tiliga bo'lgan hurmatini namoyon etadigan qutlug' va hayajonli bayramdir.

Tilimizning sofligini saqlash, uni ilm-fan, texnika va xalqaro muloqot tiliga aylantirish har bir fuqaroning, ayniqsa, yosh avlodning muqaddas burchidir. Ona tiliga bo'lgan ehtirom – bu Vanga bo'lgan ehtiromdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasining "Davlat tili haqida"gi Qonuni. – Toshkent, 1989-yil 21-oktabr.

2. Alisher Navoiy. "Muhokamat ul-lug'atayn". Mukammal asarlar to'plami. – Toshkent: Fan, 1998.

3. Fitrat A. "O'zbek tili qoidalari". – Toshkent: Ma'rifat, 1925.

4. Mahmud Koshg'ariy. "Devonu lug'atit-turk" (3 jildlik). – Toshkent: Fan, 1960-1963.

5. Sh.Mirziyoyev. "O'zbek tili bayrami kunini belgilash to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni. – Toshkent, 2020.